

✿ **שם המחקר:** "לפי שהם אדם מישראל" המשמעות המוענקת לטיפול בבן משפחה עם מוגבלות שכלית-

התפתחותית בחברה החרדית: הזדמנויות ואתגרים בהתערבות רגישת-תרבות

✿ **שנה:** 2022

✿ **סוג מחקר:** מחקר

✿ **מס' קטלוגי:** 890-93-2018

✿ **שמות החוקרים:** פרופ' ענת פרוינד וד"ר עמית צריקר

✿ **רשות המחקר:** אוניברסיטת חיפה.

תקציר המחקר:

רקע מדעי. עצם הגילוי של מוגבלות שכלית-התפתחותית (להלן, מש"ה) הינו אירוע מורכב ובעל משמעות רבה בחברה, אולם בקרב החברה החרדית – הוא עשוי להתגלות כמורכב שבעתיים, לאור המאפיינים הקולקטיביסטיים של חברה זו. כך, משפחות של אנשים עם מש"ה עשויות לחוות פגיעה בדימוי המשפחתי וביקורת המשפחה. הניסיון להימנע מדחייה נוכח אפשרות כניסת חברים חדשים למערכת המשפחתית (למשל, דרך שידוכים), עלול לגרום למשפחה לשמור על המוגבלות של אחד (או יותר) מבני המשפחה כסוד מפני המשפחה הגרעינית, המורחבת ומהחברה כולה, ומכאן שלסטיגמה כלפי אנשים עם מש"ה עלולות להיות השלכות הרסניות על חייהם של האנשים עם מש"ה, לרבות על משפחותיהם.

בעוד שבציבור הכללי יש פתיחות יחסית לשילובם בחברה של אנשים עם מוגבלות, הרי שבחברה החרדית, בעקבות הסטיגמה והתיוג לגבי המעמד החברתי של מי שמזוהה כאדם עם מוגבלות, מצבם של אותם אנשים, כמו גם של משפחותיהם, חמור יותר. במחקר זה, בחנו אפוא את המשמעות הניתנת לטיפול בילדים עם מש"ה משלוש זוויות מבט. האחת, של האבות. השנייה, של האימהות. והשלישית, של העובדת הסוציאלית המטפלת במשפחה. זאת, על מנת להבין טוב יותר את מערך התפיסות, העמדות והאינטראקציה ביניהם.

מטרת המחקר ושאלותיו. לאור מגמות עדכניות שמלמדות על עלייה בפנייה לעזרה מקצועית פורמלית עבור אנשים עם מש"ה בחברה החרדית, הבנת המגמה היא חיונית, שכן סוגיה זו היא מורכבת ובעלת היבטים אישיים, בין-אישיים, משפחתיים, חברתיים ותרבותיים. לפיכך, שאלות המחקר העיקריות היו: מהי המשמעות של קבלת החלטה על טיפול בבן משפחה עם מש"ה בחברה החרדית מנקודת מבטם של ההורים ושל העובדת הסוציאלית המטפלת, ומהן ההשלכות לפיתוח מדיניות חברתית מותאמת ורגישת-תרבות בתחום זה?

שיטת המחקר. יחידת הניתוח כללה שלושה מרואיינים בכל משפחה: זוג ההורים המטפלים בבן/בת משפחה עם מש"ה (עד גיל 18), וכן העובדת הסוציאלית המטפלת במשפחה. שיטת המחקר הייתה איכותנית-פנומנולוגית שהתייחסה לחוויה החיה של כלל הגורמים המעורבים בתופעה הנחקרת. איסוף הנתונים התבצע באמצעות ראיונות עומק מובנים למחצה.

ממצאים. התמות העיקריות שעלו מהראיונות עם ההורים ועם העובדות הסוציאליות המסייעות למשפחה (לרוב, באמצעות המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות) היו: (א) הקשר והתמיכה של המשפחה המורחבת והגרעינית. תמה זו נחלקה לשתי תת-תמות. האחת, התמיכה מהמשפחה המורחבת והגרעינית. השנייה, ביטויי הקבלה וההתמודדות של המשפחה המורחבת והגרעינית; (ב) הקשר עם הקהילה. תמה זו נחלקה לשלוש תת-תמות. האחת, סטיגמה חברתית בקהילה. השנייה, סוגיית השידוכים בקהילה החרדית (תת-תמה זו

התקיימה רק במדגמי ההורים, ולא במדגמי העובדות הסוציאליות). השלישית, התמיכה הפורמלית והבלתי-פורמלית בקהילה; (ג) סוגיות של דת ושל אמונה. על סמך התמות הללו, ניתן היה ללמוד על תהליכי שינוי המתרחשים כיום בחברה החרדית. כמו כן, ניתן היה להתרשם מהחשיבות של התאמת מערך השירותים לחברה החרדית, לרבות הקפדה על שמירת סודיות ופרטיות; ושל היעזרות בגורמים בלתי-פורמליים בקהילה, כגון רבנים וראשי קהילות. סוגיה נוספת שעלתה מהראיונות התייחסה לפערים שלעיתים קיימים בין שיטות העבודה (המערביות, ברובן) של עובדות סוציאליות המועסקות במחלקות לשירותים חברתיים לבין צרכיה של אוכלוסיית היעד.

חשיבות המחקר והשלכות יישומיות. סוגיית הטיפול באנשים עם מש"ה בהקשר של חברה מבוססת-אמונה נחקרה באופן מועט וחלקי. עם העלייה במודעות לצורך בטיפול מקצועי ופורמלי באנשים עם מש"ה, עולה הצורך להבין בצורה טובה יותר את התופעה כאחד הפתרונות למדיניות הטיפול באנשים עם מש"ה גם בחברה החרדית. ממצאי המחקר הנוכחי שופכים אור על הדגש שיש לתת לשירות התרבותי בהקשר של טיפול בילדים עם מש"ה בחברה החרדית. מן הממצאים עולה כי הורים מהחברה החרדית מודעים לעובדה שעליהם להיעזר בשירותי הרווחה על מנת לסייע לילדיהם. הם מודעים גם לחשיבות השילוב של הילדים עם מש"ה במשפחה ובקהילה. ישנן עדיין סטיגמות ודעות קדומות כלפי הילדים וכלפי הוריהם, אך נדמה שחל שינוי בתפיסות אלו במרוצת השנים. דגש מיוחד ניתן בראיונות שנערכו עם ההורים לסוגיית הדת והאמונה. מרכיב הדת התגלה ככלי התמודדות משמעותי ובוולט, ועל כן בפיתוח התערבויות עתידיות לשם תמיכה בהורים לילדים עם מש"ה, חשוב להכליל רכיב ניכר שיתייחס לסוגיית הדת ולמשמעות של חוויית גידול ילד עם מש"ה על בסיס דתי ואמוני.

מילות מפתח: מוגבלות שכלית התפתחותית, החברה החרדית בישראל, טיפול רגיש-תרבות, קהילה מבוססת-אמונה, סטיגמות כלפי אנשים עם מוגבלויות, תמיכה משפחתית.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)